

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Рибіна Лариса Олександрівна

УДК 336.417.0:339.72

**ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗГОТІВКОВИХ
РОЗРАХУНКІВ НА ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ
ПІДПРИЄМСТВА**

+ 08.04.01

Спеціальність 08.06.01 - Економіка підприємства і
організація виробництва

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми - 1997

00751273 (P)

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Сумському державному аграрному університеті
Міністерства агропромислового комплексу УкраїниНауковий керівник - кандидат економічних наук, доцент
Кашенко Ольга Леонідівна, Сумський
державний аграрний університет
кафедра фінансів, доцент.Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
Москаленко Володимир Петрович,
АО СМВО ім. Фрунзе, м. Суми,
відділ економіки, начальник відділу.- кандидат економічних наук,
Шершун Микола Харитонович, об'єднання
"Рівнеліс", генеральний директорПровідна установа - Український державний університет
харчових технологій, м. КиївЗахист відбудеться "5" чуднез 1997 р. о 14⁰⁰ годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.815.01 в Сумському
державному аграрному університеті, м. Суми, вул. Кірова, 160,
ауд. 304З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Сумського
державного аграрного університету, м. Суми, вул.
Петропавлівська, 57Автореферат розісланий "5" листопада 1997 рокуВчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.О.Несветов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Поглиблення кризових явищ в економіці, серед яких особливого значення набуває криза неплатежів, у сукупності з уповільненим ринковим реформуванням системи платежів негативно впливають на фінансово-господарську діяльність підприємств усіх форм власності.

В умовах формування багатуокладної ринкової економіки та придбання підприємствами справжньої господарської самостійності і певних зобов'язань, вони повинні тепер перш за все дбати про своє фінансове становище, постійно піклуватися про його поліпшення. Практика успішної господарської діяльності переконує, що прискорення обігу обігових засобів підприємства посідає одне з найприоритетніших місць серед фінансових методів, які застосовуються з цією метою.

Прискорення обігу обігових засобів визначається чинниками, які характеризують виробництво, постачання і збут продукції. Найбільш суттєві операції господарської діяльності підприємств - фінансові, які супроводжуються, як правило, розрахунками. За експертними оцінками, майже 90% усіх укладених угод забезпечується грошами безготівкових розрахунків, які для суб'єктів господарської діяльності являють собою відволіковані кошти. Скоріше обернення цих операційних коштів завжди є актуальною проблемою для підприємств за будь-яких економічних умов. Тому безпосередня увага приділяється організації безготівкових розрахунків, а саме своєчасному забезпеченню надходжень грошових коштів на рахунок постачальника за реалізовану продукцію, надані послуги, виконані роботи, їх впливу на фінансове становище підприємства.

В умовах переходу до ринкової економіки суттєво змінюються взаємовідносини між різноманітними суб'єктами народногосподарського комплексу. Підприємства з різними формами власності, які працюють в умовах конкуренції як самостійні товаровиробники, зацікавлені у збільшенні долі свого ринку збуту і отриманні прибутку від цього. Тому кожне з них має чітко орієнтуватися у складних умовах ринку, реально оцінювати виробничий і економічний потенціал, визначати і прогнозувати фінансове становища не тільки свого підприємства, але і конкурентів. В залежності від цього збереженню чи поліпшенню своєї платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, а також збільшенню свого прибутку, не залучая при цьому додаткових капітальних вкладень, може сприяти вибір підприємством найбільш

ефективної форми безготівкових розрахунків зі своїми партнерами при складанні з ними торговельної угоди. Об'єктивна оцінка вибору форм безготівкових розрахунків на підприємстві з урахуванням можливих ризиків по розрахунковим операціям надає можливість підприємству ефективно управляти фінансовими ресурсами і постійно отримувати прибуток від реалізації. Таким чином виникає необхідність принципово нового підходу до вибору форм безготівкових розрахунків на підприємстві.

Проблемами оцінки фінансового становища підприємств займається багато вітчизняних і іноземних вчених, серед них: Москаленко В., Федосов В., Саблук П., Бабич В., Василик О., Дем'яненко М., Содко В., Берзгольц С., Єрмолович Л., Ігнатова О., Верига Ю., Безруких П., Лаврушин О., Сухова Л. Дослідження у галузі проблем організації безготівкових розрахунків викладені у працях Крупнова Ю., Мороза А., Таранкова В., Березіної М., Сало І., Гальчинського А., Заруби О., Левандівського О., Косого А., Сколинської Н., Б. Дж. Саммерса, М. Дестерса та інших. Однак ці проблеми потребують більш детального вивчення і дослідження, а саме в питаннях впливу безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємства.

Раціональний вибір форми безготівкових розрахунків дозволяє скоротити термін обертання обігових засобів підприємства. Тому визначення впливу форм безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємства, розробка методичних рекомендацій з оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків, постає як одне з рішень досить обширного колу питань поліпшення фінансового становища суб'єктів фінансово-господарської діяльності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота знайшла відображення в науково-дослідних роботах по виконанню комплексних тем: "Розробити модель фінансово-кредитної системи регіонального природокористування" (№ держ. реєстр. 194U008843); "Розробити модель індикативного планування охорони природи та раціонального використання природних ресурсів в Україні" (№ держ. реєстр. 0194U008284) за замовленням Міністерства освіти України; "Розробити модель фінансово-кредитної системи природокористування" (№ держ. реєстр. 0197U000530); "Розробка фінансово-економічної стратегії розвитку АТ "Азот" Рівненської області" (№ держ. реєстр. 0197U000532).

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає у формуванні теоретико-методичних засад і розробки методичних рекомендацій для ефективного вибору форм безготівкових розрахунків та їх економічної оцінки для поліпшення фінансового становища підприємств, які водночас сприятимуть вирішенню проблеми неплатежів. Для досягнення мети вирішувалися наступні задачі:

- дослідити і розвинути категорію “фінансове становище підприємства” у аспекті безготівкових розрахунків, визначити основні показники фінансового становища підприємства щодо цього;
- встановити і класифікувати фактори впливу на фінансове становище підприємства; визначити суттєві напрямки підвищення фінансового становища підприємства;
- дослідити і встановити головні причини неплатежів підприємств; з'ясувати роль організації безготівкових розрахунків у рішенні проблеми неплатежів;
- розкрити сутність організаційного механізму безготівкових розрахунків і провести аналіз сучасних форм безготівкових розрахунків, встановити їх переваги і недоліки;
- обґрунтувати необхідність вибору форм безготівкових розрахунків;
- розробити методологічні підходи до економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків;
- запропонувати конкретні рекомендації для оцінки вибору форм безготівкових розрахунків.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в тому, що:

- уточнено сутність, розвинуто зміст і значення категорії “фінансове становище підприємства” у контексті безготівкових розрахунків;
- визначено основні фактори, через які безготівкові розрахунки впливають на фінансове становище підприємства, які класифіковані як фактори - посередники;
- узагальнено заходи, які сприяють подоланню кризи неплатежів; визначено і сконструйовано заходи, які мають можливість бути впроваджені негайно;
- уточнено сутність організаційного механізму безготівкових розрахунків в Україні, яка полягає в адаптації принципів організації безготівкових розрахунків до сучасних умов;

- обґрунтовано необхідність вибору форм безготівкових розрахунків на підприємствах усіх форм власності і доведено його доцільність у фінансовій діяльності підприємств;

- визначено основні показники економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків, на підставі чого встановлено і зперш підраховано вплив структури безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємства;

- розроблено методичні рекомендації з оцінки вибору форм безготівкових розрахунків.

Практичне значення роботи полягає в тому, що отримані результати досліджень надають можливість приймати економічно обґрунтовані управлінські рішення при виборі форм безготівкових розрахунків на підприємстві, які сприяють поліпшенню фінансового становища підприємства (мікрорівень) і рішення проблеми неплатежів (макрорівень). Запропоновано методичні підходи для обґрунтування вибору форм безготівкових розрахунків і розроблено методичні рекомендації з економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків.

Розроблені рекомендації можуть бути застосовані на рівні підприємств, організацій, установ різних форм власності і видів діяльності в різноманітних галузях народного господарства. Запропоновані заходи по раціональному вибору форми безготівкових розрахунків можуть сприяти дотриманню договірної дисципліни, уточненню оцінки фінансової діяльності підприємства, своєчасності отримання обігових засобів для здійснення безперервного процесу виробництва, поліпшенню фінансового становища підприємства.

Результати досліджень передані до Міністерства економіки України, науково-дослідним організаціям, промисловим підприємствам, виконавчим комітетам і управлінням держадміністрації ряду міст Полтавської, Сумської, Рівненської областей, використовуються в учбовому процесі САДУ при проведенні лекцій та практичних занять з студентами економічних спеціальностей.

Особистий внесок здобувача.

Особистий внесок здобувача визначений у розділі автореферату "Наукова новизна одержаних результатів". Публікації автора підтверджують цей факт. В брошурі у співавторстві з Кашенко О.Л. "Фінансове становище підприємства і проблема неплатежів в сучасних умовах" особистий внесок здобувача полягає в тому, що уточнена сутність, розвинутий зміст і значення категорії "фінансове

становище підприємства” у контексті безготівкових розрахунків; узагальнено заходи, які сприяють подоланню кризи неплатежів; визначено і сконструйовано заходи, які мають можливість бути впроваджені негайно.

У спільній праці з Суховою Л.Ф. “Вплив організації безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємство” особистий внесок здобувача полягає у визначенні основних показників економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків, на підставі чого встановлено і вперш підраховано вплив структури безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємства.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати проведених досліджень викладені, обговорені і опубліковані як матеріали Міжнародних науково-практичних конференцій: “Сучасний менеджмент та маркетинг: теорія та практика, проблеми підготовки фахівців” (Київ, 1996); “Маркетинг у системі управління підприємством” (Київ, 1996); “Міжнародна логістика та маркетинг в країнах з перехідною економікою” (Донецьк, 1996); “Місто, регіон, держава: проблеми розподілу влади” (Слав’яногорськ, 1997).

Публікації. За результатами проведених досліджень опубліковано 13 праць, загальним обсягом 7,75 д. а., в тому числі особисто автора 5,75.

Структура та зміст дисертаційної роботи:

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ ПІДПРИЄМСТВА І ПРОБЛЕМИ НЕПЛАТЕЖІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

1.1. Поняття і сутність фінансового становища підприємства

1.2. Аналіз факторів, які впливають на фінансове становище підприємства

1.3. Роль і значення безготівкових розрахунків в рішенні проблеми неплатежів

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІКО - ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

2.1. Система безготівкових розрахунків та її сутність

2.2. Аналіз сучасних форм безготівкових розрахунків

2.3. Економічне обґрунтування вибору форм безготівкових розрахунків

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА АЛГОРИТМУ ЕКОНОМІЧНОЇ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИБОРУ ФОРМ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

3.1. Критерії і показники економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків

3.2. Вплив структури безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємства

3.3. Методика економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Додаток А. Аналіз форм безготівкових розрахунків.

Додаток Б. Баланс підприємства.

Додаток В. Методичні рекомендації для економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків на підприємствах

Дисертація викладена на 157 сторінках машинописного тексту, містить 12 таблиць, 5 рисунків, 3 додатки. Список використаних джерел включає 137 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У першому розділі досліджена і уточнена категорія “фінансове становище підприємства” у контексті безготівкових розрахунків. Встановлені основні показники, які характеризують фінансове становище підприємства. Досліджені фактори-посередники впливу на фінансове становище підприємства і виявлена залежність останнього від організації безготівкових розрахунків на даному підприємстві. Визначені основні причини неплатежів підприємств і встановлена роль безготівкових розрахунків у рішенні проблеми неплатежів.

Одним із головних питань фінансової діяльності підприємств є формування, розподіл і ефективне використання фондів обмежених фінансових ресурсів. В сучасних умовах вирішення саме цього питання визначає фінансове становище підприємства, успішний його розвиток і конкурентоспроможність.

В основу всіх існуючих методик визначення фінансового становища підприємства покладено аналіз показників, які його характеризують, тому що зміна одного показника веде до зміни іншого. Поліпшення фінансового становища підприємства можливе

шляхом оптимального перерозподілу коштів підприємства і джерел їх формування, а саме ефективним проведення безготівкових розрахунків. В цьому аспекті до головних показників фінансового становища ми відносимо платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність, оборотання обігових засобів.

Платоспроможність підприємства визначає його можливості в повному обсязі за рахунок наявних і поточних надходжень від господарської діяльності підприємства своєчасно задовільнити зобов'язання перед державою, комерційними партнерами та іншими, зобов'язання перед якими, в свою чергу, зумовлені прийнятими раніше платіжними вимогами.

Фінансова стійкість підприємства потребує забезпечення суб'єкта господарської діяльності власними і позиковими коштами і можливість їх вільного використання у своєму обігу, не порушуючи при цьому встановлену фінансову, кредитну і розрахункову дисципліну.

Ліквідність підприємства означає швидкість своєчасного набуття будь-яких цінностей грошової форми з метою погашення кредиторської заборгованості підприємств перед партнерами.

Оборотання обігових засобів підприємства характеризує їх постійний відновлюваний рух у галузі виробництва і обігу і вказує на протязі якого часу ці обігові засоби можуть бути поновлені, враховуючи всі стадії кругообігу.

Таким чином, фінансове становище підприємства - синтезоване поняття, сутність якого визначається системним аналізом показників, які відображають наявність і розміщення коштів, реальні і потенційні фінансові можливості виконання платіжних зобов'язань за рахунок проведення безготівкових розрахунків.

Проведений аналіз показав, що значною мірою на фінансові результати виробництва негативно впливає неефективне використання фінансових ресурсів, що призводить до несвоечасності оплати рахунків постачальників, погашенню заборгованості. Тому фінансове становище підприємства можна визначити як одну із важливих сторін діяльності підприємства, яка обумовлює ефективність всієї виробничо-господарської діяльності.

На фінансове становище підприємства впливає багато різноманітних факторів, серед яких особливу увагу ми приділяємо кредиторській заборгованості та оборотним активам, до складу яких віднесені запаси товарно-матеріальних цінностей, дебіторська заборгованість та грошові кошти.

Особливість функціонування обігових засобів полягає в тому, що вони у процесі відтворення кругообігу одночасно знаходяться у трьох формах: грошовій, виробничій і товарній. Мінімальна тривалість усіх стадій кругообігу забезпечує безперервний процес виробництва. Обсяг та ефективне використання обігових активів, в свою чергу, зумовлені технологією безготівкових розрахунків, рівень організації яких забезпечує швидке надходження виручки на рахунок підприємств в банківських установах і поповнення безперервного процесу виробництва товарно-матеріальними цінностями. Таким чином, ми приходимо до висновку, що безготівкові розрахунки мають огосередкований, але вагомий вплив на фінансове становище підприємства через наступні фактори, які визначаються як фактори-посередники:

- зростання документообігу при використанні тієї чи іншої форми безготівкових розрахунків призводить: до скорочення обертання коштів, що негативно впливає на фінансове становище підприємства;

- несвоєчасність в оплаті рахунків за відвантаженою продукцією: зрощує дебіторську заборгованість, яка призводить до погіршення фінансового становища підприємства;

- своєчасне надходження коштів на рахунок підприємств: збільшує розміри власних джерел коштів, що зміцнює фінансове становище підприємства;

- затримка платежів: призводить до несвоєчасного надходження товарно-матеріальних цінностей на підприємство і, навпаки. (Але треба пам'ятати, що збільшення розмірів запасів товарно-матеріальних цінностей справляє двоякий вплив: до відповідної межі фінансове становище поліпшується, а потім відбувається його погіршення через нераціональне використання товарно-матеріальних цінностей);

- порушення покупцями термінів оплати розрахункових документів: призводить до зростання кредиторської заборгованості, що погіршує фінансове становище підприємства.

Своєчасне і повне виконання платіжних зобов'язань є умовою стійкого функціонування підприємств у розвиненій ринковій економіці. Але в умовах України, яка знаходиться у перехідному періоді, спостерігається зворотна тенденція - неплатежі. Криза неплатежів вже призвела до того, що велика кількість підприємств опинилася у так званій картотеці. За цих умов їм не вигідно отримувати на розрахунковий рахунок кошти від своїх боржників (дебіторів), тому що ці підприємства по суті здійснюють кредитування товарно-матеріальних цінностей інших господарських

суб'єктів, позбавлені права вільного розпорядження своїми коштами у випадку їх наявності на розрахунковому рахунку: ці кошти відразу перераховують до бюджету і на рахунки постачальників енергоносіїв, тобто відбувається безакцептоване списання коштів з розрахункового рахунку. Ліміт коштів на рахунках цих підприємств на невідкладні господарські потреби обмежений, і тому їх завжди не достатньо для сплати за сировину, утворення товарних запасів, тощо. Внаслідок цього спостерігається зріст дебіторської і кредиторської заборгованості, що, в свою чергу, призводить до погіршення фінансового становища підприємств.

Незважаючи на намагання підприємств полегшити скрутне фінансове становище, криза неплатежів не призупинена. В роботі ми узагальнили заходи, які сприяють подоланню кризи неплатежів; визначили і сконструювали заходи, які мають можливість бути впроваджені негайно, а саме:

- при запровадженому вексельному обігу звертати увагу на залік комерційними банками векселів підприємств та їх емісію, а не на розповсюдження векселів банків;

- впровадити спеціальну статистичну звітність про суми взаємних боргів підприємств з певним групуванням їх за термінами виникнення, а також за тривалістю термінів непогашення прострочених взаємних боргів господарських суб'єктів;

- використовувати такі способи розрахунків як укладання договорів з переводу заборгованості, поступки вимог з наступним заліком зустрічних однорідних вимог, але не передбачаючих надання кредитів на покриття дебетового сальдо;

- розширити коло санкцій за порушення встановлених правил розрахунків, зокрема, вимагати на користь потерпілої сторони не тільки існуючий штраф, але і відшкодування збитків, які вони зазнали за цей період;

- використовувати такі форми розрахунків, які б забезпечували гарантію закінчення розрахунків, їх своєчасність, запобігали б виникненню прострочених боргів.

У другому розділі проведений аналіз системи безготівкових розрахунків, існуючої на Україні, визначені основні принципи її функціонування, способи і форми безготівкових розрахунків. З урахуванням сучасних умов, які склалися на Україні, запропоновані де-які уточнення до існуючої системи безготівкових розрахунків. На основі проведеного аналізу виявлені переваги і недоліки існуючих форм безготівкових розрахунків як для постачальників, так і покупців, а також визначені загальні умови, за яких можна

використовувати ту чи іншу форму безготівкових розрахунків. Вибір форм безготівкових розрахунків економічно обґрунтований; розроблений і запропонований алгоритм економічної оцінки його ефективності.

В сучасних умовах гроші є невід'ємним атрибутом господарської діяльності. Тому всі угоди, пов'язані з постачанням матеріальних цінностей і наданням послуг, завершуються грошовими розрахунками. Останні можуть як виконуватися готівкою, так і приймати безготівкову форму. Організації грошових розрахунків з використанням безготівкових грошей віддається значна перевага платежам готівкою, тому що за їх допомогою досягається значна економія на витратах обігу. Крім цього організації безготівкових розрахунків сприяє велика мережа банків, які виконують ці операції.

Безготівкові розрахунки можна характеризувати як платіжні операції з використанням спеціальних розрахункових документів, від правильності оформлення яких залежить чіткість взаємовідносин між усіма учасниками розрахунків.

Організація безготівкових розрахунків постає як система, до складу якої входить сукупність принципів організації безготівкових розрахунків, вимоги до їх організації, які визначені конкретними умовами господарювання, а також форми і способи розрахунків та пов'язаного з ними документообігу.

Існуюча з 30-х років аж до 1993 року у нашій країні система безготівкових розрахунків була пристосована до витратного механізму господарювання і відповідала адміністративно-командним заходам управління економікою країни. Принципи розрахунків цієї системи не враховували вимог платоспроможності і кредитоспроможності покупця, негативний вплив порушення хронологічної черговості платежів на ліквідність балансів учасників розрахунків, можливість використання на практиці інших різноманітних і більш гнучких форм розрахунків і способів платежу. Розвиток ринкових відносин в економіці вимагає змінення основ системи безготівкових розрахунків, в тому числі принципів їх організації.

В ринкових умовах господарювання проведення розрахунків за допомогою банку повинно обумовлюватися економічною доцільністю, поєднуватися з економічною самостійністю суб'єктів ринку і їх матеріальною відповідальністю за свої дії. Тому один із принципів безготівкових розрахунків полягає в їх виконанні по банківським рахункам, які відкривають у фінансово-кредитних установах як

юридичні, так і фізичні особи для накопичення і здійснення поточних платежів.

До інших принципів безготівкових розрахунків можна віднести наступні:

- платежі з рахунків повинні здійснюватися банками за розпорядженням виключно їх власників у порядку черговості платежів і в межах залишку коштів на розрахунку;

- вільний вибір суб'єктами ринку форм безготівкових розрахунків і обумовлення їх у господарських договорах (при цьому банки позбавлені права вмішуватися в договірні відносини);

- виконання розрахунків суворо виходячи із термінів, передбачених в господарських, кредитних і страхових угодах, тощо;

- наявність у платника або його гаранта ліквідних коштів, які можуть бути використані для погашення зобов'язань перед отримувачем коштів (кредитором).

Організація безготівкових розрахунків повинна бути прозорою і відповідати вимогам надійності і оптимальності термінів платежу.

В дисертаційній роботі визначені переваги і недоліки форм безготівкових розрахунків у внутрігосподарському обігу, а також форм розрахунків, які застосовуються при виконанні експортно-імпорتنних операцій, усереднена структура яких наведена в таблиці 1, а також визначені умови, за яких можна використовувати ту чи іншу форму безготівкових розрахунків.

Таблиця 1.

Структура безготівкових розрахунків економічних суб'єктів Сумської області в 1995 р.

Форми безготівкових розрахунків у внутрігосподарському обігу	За рік, %	Форми безготівкових розрахунків у зовнішньоторгівельному обігу	За рік, %
Платіжні вимоги	82,1	Банківський переказ	56,3
Платіжні вимоги-доручення	9,1	Акредитивна	18,8
Чекова	1,9	Інкасо	12,5
Акредитивна	5,2	Відкритий рахунок	9,2
Вексельна	1,7	Вексельна	1,6
		Чекова	1,6

Актуальна задача вибору форм безготівкових розрахунків потребує визначення критеріїв їх ефективності як головних важелів управління організаційною структурою безготівкового платіжного обігу. Важливими факторами ефективності форм безготівкових

розрахунків можна визначити час, який витрачається на розрахунки, і обсяг обігових засобів, залучених до розрахунків (товари відвантажені і матеріальні цінності в дорозі). В безготівковому платіжному обігу усі форми розрахунків за товари існують лише за умови наявності руху обігових засобів на стадії товар-гроші або гроші-товар. І разом з цим кожна форма чинить свій специфічний зворотній вплив на відношення вартості товару і обсягу обігових засобів у сфері обігу. В один і той же товарний обіг підприємство може залучати більшу або меншу масу обігових засобів в залежності від форми безготівкових розрахунків. Ефективність використання форм безготівкових розрахунків пропонується визначати за формулою:

$$E_p = T_t / T_r,$$

де E_p - ефективність форм розрахунків;

T_t - тривалість руху товарів від постачальника до покупця;

T_r - тривалість залучення коштів до безготівкових розрахунків.

Нами встановлено взаємозв'язок ефективності безготівкових розрахунків від терміну їх залучення в розрахунки, який полягає у наступному: ефективність форм безготівкових розрахунків найвища, коли термін залучення коштів в розрахунки максимально наближений до терміну руху товарів у локальній сфері обігу між підприємствами, і навпаки.

В умовах, коли надходження товарів покупцю значно випереджає час його оплати, обставини можуть скластися так, що реалізований постачальником товар перейшов з його сфери обігу у сферу виробництва готового продукту підприємства-покупця. При цьому обігові засоби підприємства-постачальника залишились пов'язаними в розрахунках з товарами відвантаженими. В таких випадках частка обігових засобів постачальника залучається до кругообігу засобів покупця і набуває вигляду кредиторської заборгованості у останнього. І навпаки, коли сплата товарів випереджає надходження цих товарів, у покупця виникає потреба в обігових засобах. Така потреба повинна покриватися за рахунок власних обігових засобів покупця, що потребує обов'язкового нарахування у вигляді "транспортного запасу". Це так звана запланована дебіторська заборгованість. Але при значному розриву оплати і надходження товарів виникає вже незапланована дебіторська заборгованість, яка негативно впливає на фінансове становище підприємства.

Таким чином, необхідно використовувати таку форму безготівкових розрахунків, яка забезпечує максимальне зближення моментів надходження товарів і їх сплати. Для цього необхідно ураховувати характер реалізуємої продукції, порядок і умови її відвантаження покупцю, місцезнаходження постачальників і платників, джерела коштів, за рахунок яких виконуються платежі, тощо.

У третьому розділі визначені і обґрунтовані основні показники економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків. Проведено детальне дослідження впливу структури безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємства, на основі якого розроблені і запропоновані рекомендації з економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків на підприємстві.

Зміна структури безготівкових розрахунків на підприємстві суттєво впливає на обіг коштів в розрахунках зі своїми партнерами, а також на обіг товарно-матеріальних цінностей, які знаходяться в розпорядженні підприємства чи надходять до нього, що визначається документообігом відповідної форми безготівкових розрахунків.

Зміна форми безготівкових розрахунків призводить, відповідно, до змін часу між оплатою продукції і надходженням її до покупця. А це означає коливання як дебіторської, так і кредиторської заборгованості, які фіксуються у відповідних статтях бухгалтерського балансу підприємства. В залежності від загальної норми запасу товарно-матеріальних цінностей, яка розраховується на підприємстві змінюється також стаття балансу "Запаси і витрати". Норма запасу розраховується по кожному елементу обігових засобів і характеризує величину запасу товарно-матеріальних цінностей на визначений термін, необхідний для забезпечення безперервності виробничого процесу. Норма обігових засобів включає величину транспортного запасу (час знаходження матеріалів в дорозі), яка залежить від документообігу відповідних форм безготівкових розрахунків.

Таким чином, зміна структури безготівкових розрахунків в свою чергу змінює де-які статті бухгалтерського балансу підприємства, який є основним джерелом для аналізу фінансового становища підприємства. Такі статті балансу як "Розрахунки з дебіторами", "Розрахунки з кредиторами", "Запаси і витрати" залежать від структури безготівкових розрахунків. Ці статті визначають так і критерії оцінки фінансового становища підприємства, як фінансова стійкість, платоспроможність, ліквідність і оборотність обігових засобів. Таким чином, зміна обсягу дебіторської і кредиторської

заборгованостей може призвести до змін таких показників, як платоспроможність, фінансова стійкість і ліквідність підприємства. Коливання товарно-матеріальних запасів значно впливає на фінансові результати підприємства.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що економічну оцінку ефективності вибору форм безготівкових розрахунків можна здійснити визначенням окремих показників, які в свою чергу, характеризують головні критерії оцінки фінансового становища підприємства. З відомої з літературних джерел кількість показників, які характеризують фінансове становище підприємства, у роботі обрані та обгрунтовані наступні показники з економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків та встановлені їх порогові значення:

- коефіцієнт співвідношення обігового капіталу, який показує перевищення обігових активів над короткостроковими зобов'язаннями (порогове значення дорівнює 2);

- коефіцієнт незалежності, який показує долю власних коштів у загальній сумі майна цього підприємства (порогове значення дорівнює 0,6);

- коефіцієнт ліквідності, який характеризує можливості підприємства до швидкої сплати своїх боргів (порогове значення дорівнює 0,6);

- коефіцієнт обігу товарних запасів, який показує кількість разів поновлення товарно-матеріальні запасів за звітний період.

Методична оцінка ефективності вибору безготівкових розрахунків на підприємстві базується на порівнянні фінансового становища підприємства до прийняття рішення про введення нової форми безготівкових розрахунків і після використання обраної форми. При запропонованій оцінці враховується коефіцієнт ефективності обраної форми безготівкових розрахунків на базі розробленого алгоритму економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків. У роботі нами була проведена оцінка ефективності вибору форм безготівкових розрахунків, приклад якої для одного з обстежених підприємств АПК, наведений в таблиці 2.

Як результат узагальнення здійснених теоретичних розробок та експериментальних розрахунків у роботі наведені методичні рекомендації з оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків на підприємстві, сутність яких можна зазначити наступним чином.

Основні показники фінансового становища підприємства до і після зміни структури безготівкових розрахунків

Найменування показника	Формула	Пор. знач	Значення	
			до	після
Платоспроможність	$Kок = OA / KO$	2	11	9
Фінансова стійкість	$Kн = СК / ВИ$	0,6	1,5	0,9
Ліквідність	$Kл = (OA - TMЗ) / KO$	0,6	1,03	0,8
Обертання обігових засобів	$Kоб = ВР / TMЗ$	$+ \infty$	6	9,8
Тривалість одного обороту в днях	$Toб = (TMЗ / ВР) \times 360$	$- \infty$	61	37

Примітка. В табл. 2 : Кок - коефіцієнт співвідношення обігового капіталу; OA - обігові активи; KO - короткострокові зобов'язання; Кн - коефіцієнт незалежності; СК - власний капітал; ВВ - валюта балансу; Кл - коефіцієнт ліквідності; TMЗ - товарно-матеріальні запаси; ВР - виручка від реалізації продукції; Коб - коефіцієнт обігу товарних запасів; Тоб - тривалість одного обороту в днях.

Економічну оцінку ефективності вибору форм безготівкових розрахунків пропонується проводити у чотири етапи.

Перший етап: збір і аналітичний огляд початкової інформації і оцінка існуючого фінансового становища підприємства.

Другий етап: розрахунок ефективності обраної форми безготівкових розрахунків та порівняння її з тією, що існувала. Висновки про доцільність використання нової форми.

Третій етап: розрахунок показників оцінки фінансового становища підприємства з урахуванням змін, які повинні відбутися у балансі підприємства після введення нової форми безготівкових розрахунків.

На четвертому етапі на основі порівняння отриманих оцінок з існуючими по відношенню до порогових їх значень приймається рішення про використання нової форми безготівкових розрахунків.

ВИСНОВКИ

1. Одним із головних напрямків поліпшення фінансового становища підприємства визначено прискорення обертання обігових засобів підприємства, що можливо здійснювати за рахунок вибору ефективних форм безготівкових розрахунків.

2. Раціональний вибір форми безготівкових розрахунків дає змогу зменшити зріст обсягів взаємних боргів підприємств у вигляді дебіторсько-кредиторської заборгованості, яка є однією із суттєвих причин неплатоспроможності підприємств.

3. Ефективність розрахункових операцій полягає у використанні таких форм безготівкових розрахунків, які б гарантували своєчасність і повне надходження коштів на рахунок виробника-постачальника продукції, забезпечували належний рівень взаємного і банківського контролю за виконанням договірних зобов'язань.

4. При здійсненні вибору форми безготівкових розрахунків і прийняття рішень щодо неї необхідно приділяти увагу документообігу, який визначає ефективність обраної форми за рахунок його впливу на дебіторську і кредиторську заборгованості і запаси товарно-матеріальних цінностей, тобто факторів-посередників впливу на фінансове становище підприємства.

5. Проведене обґрунтування вибору форм безготівкових розрахунків надає можливість визначати найбільш ефективні форми безготівкових розрахунків, які допомагають поліпшити фінансове становище підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

За результатами проведених досліджень опубліковано 13 праць, загальним обсягом 7,75 д. а., в тому числі особисто автора 5,75. Серед них основними є:

1. Удосконалення організаційного механізму безготівкових розрахунків.- Суми: "Козацький вал". - 1997. - 42 с. 1,7 д. а.

2. Фінансове становище підприємства і проблеми неплатежів в сучасних умовах.- Суми: "Козацький вал". - 1997. - 38 с. 1,5 д.а., в тому числі автора 0,75 д.а.

3. Аналіз форм безготівкових розрахунків експортно-імпортних операцій. // Вісник Сумського держ. ун-ту, Сер. Фінанси та кредит. - 1994. - №2. - С. 41-48. 0,6 д.а.

4. Аналіз сучасних форм безготівкових розрахунків на підприємствах АПК. // Вісник Сумського сільськогосподарського ін-ту, Сер. Фінанси і кредит. - 1996. - №1. - С. 25-31. 0,45 д.а.

5. Удосконалення організації безготівкових розрахунків на підприємствах АПК. // Вісник Сумського сільськогосподарського ін-ту, Сер. Фінанси і кредит. - 1997. - №1(2). - С. 45-48. 0,3 д.а.

6. Вплив організації безготівкових розрахунків на фінансове становище підприємства. // Вісник Сумського держ. ун-ту, Сер.

Фінанси та кредит. - 1994. - №2. - С. 28-31. 0,2 д.а., в тому числі автора 0,1 д.а.

7. Удосконалення організації безготівкових розрахунків на підприємствах АПК. // Вісник Сумського сільськогосподарського ін-ту, Сер. Фінанси і кредит. - 1997. - №1(2). - С. 45-48. 0,3 д.а.

АНОТАЦІЇ

Рибіна Л.О. Дослідження впливу організації безготівкових розрахунків на економічні показники підприємства. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01- економіка підприємства і організація виробництва. - Сумський державний аграрний університет, Суми, 1997.

В роботі уточнено поняття "фінансове становище підприємства" у контексті безготівкових розрахунків, розкриті основні показники, які характеризують фінансове становище підприємства в цьому аспекті. Досліджені фактори, через які безготівкові розрахунки впливають на фінансове становище підприємства. Обґрунтована необхідність вибору форм безготівкових розрахунків. Сформульована система показників, які дозволяють провести оцінку ефективності вибору форм безготівкових розрахунків з урахуванням їх впливу на фінансове становище підприємства. Розроблені методичні рекомендації з економічної оцінки ефективності вибору форм безготівкових розрахунків.

Ключові слова: фінансове становище підприємства, неплатежі, безготівкові розрахунки, ефективність, економічна оцінка, фінансові результати.

Рыбина Л.А. Исследование влияния организации безналичных расчетов на экономические показатели предприятия. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 - экономика предприятия и организация производства. - Сумский государственный аграрный университет, Сумы, 1997.

В работе уточнено понятие "финансовое положение предприятия" в контексте безналичных расчетов, раскрыты основные показатели, характеризующие финансовое положение предприятия в этом аспекте. Исследованы факторы, посредством которых безналичные расчеты оказывают влияние на финансовое положение предприятия. Обоснована необходимость выбора форм безналичных расчетов. Сформулирована система показателей, которая позволяет дать оценку

эффективности выбора форм безналичных расчетов с учетом их влияния на финансовое положение предприятия. Разработаны методические рекомендации по экономической оценке эффективности выбора форм безналичных расчетов.

Ключевые слова: финансовое положение предприятия, неплатежи, безналичные расчеты, эффективность, экономическая оценка, финансовые результаты.

L.A. Rybina. Studies on evaluation the influence of payment by written order on the economic efficiency of the enterprise. - Manuscript.

A thesis for a master's degree by shesialiti 08.06.01 - Economics of enterprise and the organization of manufacture. - Sumy State Agrarian University, Sumy, 1997.

A concept of "financial state of an enterprise" and the fundamental indicatjrs reveold which charactirige the financial statement of an enterprise. The main factors wich the help of which a payment by written order, ufluences an the financial statement of an enterprise. A necessity to choose the forms of a payment by written order is substantiated. There are some methodics recommendations on economical value of efficiency of a choise of the payment by written order forues.

Key words: financial state of an enterprise, payment by written, efficiency, economic evaluation, financial result.

© Рибіна Л.О.

434625

AB 38.764

AB 38.764